

Furtul calificat și neîmpacarea sau cum Jean Valjean „s-ar rasuci în Mizerabilii”

Cu totul și cu totul „întâmplător”, în plina campanie electorală pentru alegerile parlamentare, în M.Of. nr. 1144 din 26 noiembrie 2020 a fost publicată Legea nr. 274/2020, care da o „lovitură necruțătoare” furtului calificat, mai exact unora dintre variantele acestei infracțiuni. Iată că, după ce a rezolvat problema abuzurilor sexuale asupra minorilor¹ precum și pe cea a violenței în familie² legiuitorul nostru cel de toate zilele, pe ultima lui „suta de metri”, ne-a izbăvit și de pericolul ce plana asupra „buzunarului” (a se citi patrimoniului) nostru. Este această intervenție legislativă necesară și utilă, sau este doar un nou episod din „saga” politicilor penale populiste? Voi încerca să răspund la această întrebare comparând această „Poveste” nouă (I) cu o „Poveste” mai veche (II).

I. „Povestea” nouă

Prin actul normativ susmenționat, care conține un singur articol, legiuitorul a făcut două modificări „mari și late” (asemanarea cu expresia populară „a făcut-o lata” este o pură coincidență). Prima (pct.1) se referă la modificarea alin. 4 al articolului 154 din Codul penal³. Această modificare nu face obiectul prezentei analize, dar nu pot, totuși, să nu remarc „seriozitatea” și, mai ales, perseverența legiuitorului care (tot el) modificase același text printr-o altă lege publicată în Monitorul Oficial cu mai puțin de o luna înainte⁴. Este de semnalat și faptul că „modificarea modificării” aduce în peisajul legii penale și o veritabilă „licență poetică”, respectiv: „pornografia infantilă savârșită față de un minor”. Gurile rele ar putea spune că este o expresie pleonastică, dar eu cred că o parafrază la o „vorba” a lui Nenea Iancu ar fi mai potrivită: „curat infantilă coane Fanica”. Dincolo de problemele formale, modificarea poate fi discutată și „pe fond”, dar las această plăcere „generalștilor”.

Cea de a doua modificare (pct. 2 al articolului unic din Lege), asupra careia îmi voi opri atenția, se referă la excluderea posibilității ca împacarea să înlăture răspunderea penală, în toate variantele furtului calificat pentru care această posibilitate era prevăzută la art. 231 alin. (2), respectiv art. 229 alin. (1) și art. 229 alin. (2) lit. b) și c). Printr-o „trasatură de condei”, practic, șapte ipoteze ale furtului calificat, cinci de la varianta tip și două de la varianta agravată sunt scoase din sfera de incidență a împacării. Astfel, legiuitorul nostru ar putea să-și brodeze un brâu cu deviza „Șapte dintr-o lovitură”, precum Croitorașul cel viteaz din povestea Fraților Grimm. La fel ca muștele de pe felia cu magiun a Croitorașului, ipotezele furtului calificat „zac rapuse de pliciu” legiuitorului. Haideți să vedem cât de periculoase sunt aceste „dihanii” ce se ascundeau în spatele împacării, cu un exemplu (o poveste) pentru fiecare:

Art. 229 alin. (1) se referă la furtul savârșit în următoarele împrejurări: a) *într-un mijloc de transport în comun*; exemplu: X, înainte de

a coborî din tramvai, sustrage o sacoșă cu mâncare aparținând lui Y, pe care acesta din urma o așezase lângă scaunul sau; b) *în timpul nopții*; exemplu: în luna decembrie, la ora 18.00 (întineric afara), un „copil al strazii” (având vârsta necesară pentru a răspunde penal) sustrage o pâine de pe o tarabă; c) *de o persoană mascată, deghizată sau travestită*; exemplu: o tânără având pe față o mască medicală (pandemia obligă) sustrage o sticlă cu lac de unghii dintr-un magazin de cosmetice; d) *prin efracție, escaladare sau prin folosirea fără drept a unei chei adevărate ori a unei chei mincinoase*; exemplu: X sare peste o balustradă (o escaladează) și patrunde într-un balcon de la parterul unui bloc, de unde sustrage un borcan cu murături; e) *prin scoaterea din funcțiune a sistemului de alarmă ori de supraveghere*; exemplu: la speța de mai sus, cu tânără care a sustras sticlă cu lac de unghii, adăugăm circumstanța în care aceasta, anterior, îndepărtase tag-ul de siguranță plasat pe produs (vezi RIL, decizia nr. 6/2020). Art. 229 alin. (2), în ipotezele care ne interesează, se referă la furtul săvârșit în următoarele împrejurări: b) *prin violare de domiciliu sau sediu profesional*; exemplu: X patrunde, fără drept, în curtea unui vecin de unde sustrage o găină; c) *de o persoană având asupra sa o armă*; exemplu: X se află la vecinul lui pentru a tăia porcul, având asupra sa un cuțit cu care își face treaba; profitând de neatenția vecinului îi sustrage acestuia o sticlă cu țuică.

Evident că exemplele sunt alese special, la limita de jos a pericolului social, iar penultimul trimite „fără perdea” la ideea de „gainarie” (scuzați expresia neacademica). În mediul rural, astfel de cazuri se întâlnesc frecvent în practică. Dar nu numai acest exemplu ci, toate celelalte sunt de fapt „gainarii” (recidivez), pe care le întâlnim mult mai des în practică, decât furturile calificate „s sofisticate”. Nu contest că aceste fapte au o anumită gravitate abstractă. Până la urmă sunt furturi. Cred însă că, în unele cazuri, gravitatea lor concretă ar trebui să permită împacarea, dacă persoana vătămată dorește aceasta. După cum s-a remarcat în doctrina penală: „Împacarea părților, în cazul anumitor infracțiuni, este socotită ca un mijloc eficace pentru restabilirea ordinii de drept și evitarea unor infracțiuni (s.n.)”⁵. Ce o interesează, de fapt, în primul rând, pe persoana vătămată? Recuperarea pagubei. Acest interes este asigurat prin instituția împacării, care „înlătură răspunderea penală și stinge acțiunea civilă” (s.n.), conform art. 159 alin. (2) C.pen. Este oare util să „sufocăm” organele judiciare și să cheltuim banii publici, cu tot felul de cauze care pot fi rezolvate prin împacare? Este eficient să aglomerăm penitenciarele și să cheltuim bani publici cu întreținerea unor persoane pentru care mesajul iertării (împacării) ar putea fi mult mai eficient decât cel al pedepsirii?

Voi încerca să răspund la această întrebare readucând în discuție povestea de mai sus a „copilului strazii” care sustrage o pâine. Ipoteza va suna cunoscut? Evident, pentru că ea ne duce cu gândul la o...

... II. „Poveste” mai veche

Ați intuit corect. Este povestea lui Jean Valjean, personajul central din romanul *Mizerabilii* (1862), al scriitorului francez Victor Hugo. Considerat pe buna dreptate o capodoperă a literaturii universale, romanul este un izvor de pilde ce au conturat repere morale pentru zeci de generații. Voi comite „sacrilegiul” de a rezuma acțiunea fabuloasă a romanului la câteva aspecte, pe care eu le consider esențiale, deoarece pun în lumină două dintre pildele la care m-am referit anterior:

Tânărul Jean Valjean muncea „cu ziua” pentru a o ajuta pe sora lui văduvă și pe copiii acesteia. Traiau în sărăcie, adică în „mizerie” de unde și titlul romanului. Negasind de lucru, într-o zi, tânărul sparge geamul unei brutării, de unde fura o pâine, pentru a o pune pe masa copiilor. Primește cinci ani de ocna pentru furt calificat (pe timpul nopții și prin efracție). Neîmpacat cu sentința, pe care o considera nedreaptă (disproporționată), tânărul încearcă să evadeze și mai primește 14 ani de ocna. Eliberat după 19 ani, aflat deja la maturitate, Jean Valjean se confruntă cu „stigmatul pușcărișului” cu prejudecățile și ostilitatea societății față de foștii deținuți. Un singur om îl ajută, un preot înțelept, plin de compasiune pentru cei loviți de soartă. Dar, înrăit de nedreptățile suferite, fostul ocnaș fura din nou, tocmai de la binefacătorul său. Este prins de jandarmi și adus în fața pagubașului însă, acesta neagă furtul, afirmând că bunurile sustrase fuseseră de fapt date de către el fostului ocnaș, cu promisiunea acestuia de a deveni un om cinstit. Jean Valjean este eliberat, iar gestul de clemență (o împacare sui generis) îi transformă radical viața, devenind un om onest și un suflet caritabil. Sper că aceste rânduri să fi readus în memoria cititorilor acțiunea romanului astfel încât să putem identifica cele două pilde la care m-am referit mai sus.

În primul rând, din perspectiva care ne interesează, cred că „povestea” pe care ne-o spune Victor Hugo, este despre cum societatea poate „naște” infractori. Fără a avea la bază o cercetare științifică, dar cu o intuiție formidabilă, scriitorul francez devansează un secol de criminologie, ideea lui fiind similară cu cea a „criminologiei reacției sociale”, exprimată cel mai bine de „curentul interacționist”, prin teoria stigmatizării („labelling theory”, *théorie de l'étiqetage*), o teorie dezvoltată în anii cincizeci ai secolului trecut. În mare, potrivit acestei

teorii, unele mecanisme represive, cu imperfecțiunile lor, etichetează anumiți indivizi ca devianți sau delincvenți, ceea ce antrenează reorganizarea personalității acestora în funcție de rolul atribuit; „refuzați” de societate datorită stigmatului pe care îl poartă și împinși către grupuri cu preocupări infracționale, singurele care îi accepta, acești indivizi vor fi predispuși la recidivă⁶. Sintetizând aceeași teorie, în doctrina criminologică s-a precizat ca: „Stigmatizarea este procesul prin care societatea lipește unui individ eticheta de deviant, ceea ce conduce la excludere, interiorizarea identității negative și amplificarea devianței”⁷. Exact prin așa ceva a trecut eroul din Mizerabilii, la punerea sa în libertate.

În al doilea rând, din aceeași perspectivă care ne interesează, povestea lui Jean Valjean vorbește despre rolul educativ și resocializant al iertării, al „împacării” dintre autor și victima sa. De data aceasta, intuiția lui Hugo face un salt și mai mare în timp, deoarece ne trimite cu gândul la justiția alternativă numită, fie reparatorie, fie restaurativă, o tendință actuală în politicile penale inteligente. Cu rezultate foarte bune în Australia și Noua Zeelandă, această metodă de a rezolva conflictele penale a fost preluată cu succes și de Canada, cu circa două decenii în urmă, fiind considerată o manieră novatoare de înlăturare a infracțiunii: „Încarcerarea delincvenților nu îndreaptă ea singură toate nedreptățile cauzate. În fapt, victimele se simt adesea abandonate sau excluse din procesul judiciar și este dificil de a-l responsabiliza pe faptuitor. Or, justiția reparatorie înlocuiește pedeapsa prin vindecare, iertare și cautarea unor soluții acceptabile pentru toți. Colectivitatea joacă un rol esențial susținând victima, făcându-l pe delincvent să conștientizeze gravitatea actului său și oferindu-i acestuia ocazia de a se îndrepta”⁸. Aceeași tendință este constatată în prezent și în Europa. Un exemplu sugestiv este cel al Franței. Grație unei reforme penale din anul 2014, conform noului articol 10-1 din Codul de procedură penală: „Cu ocazia oricărei proceduri penale, și în toate stadiile procedurii, inclusiv în cursul executării pedepselor, victima și autorul unei infracțiuni, cu condiția ca faptele să fi fost recunoscute, pot să propună o măsură de justiție restaurativă. Constituie o măsură de justiție restaurativă orice măsură care permite victimei și autorului unei infracțiuni să participe în mod activ la rezolvarea dificultăților ce rezultă din infracțiune, și în special la repararea prejudiciilor de orice natură rezultate din comiterea ei”⁹. După cum se poate observa, axul central al acestei metode de stingere a conflictului social este constituit de „repararea prejudiciilor de orice natură” rezultate din comiterea faptei¹⁰. În esență, este vorba despre o împacare între autor și victima lui. Este ceea ce, informal, s-a întâmplat și în cazul lui Jean Valjean.

În noul Cod penal, introducerea posibilității împacării în cazul furtului, furtului de folosință și, parțial în cazul furtului calificat se înscrie într-o preocupare mai amplă, de introducere a unor soluții alternative la pedeapsa închisorii (a se vedea cu titlu de exemplu: renunțarea la aplicarea pedepsei sau amânarea aplicării pedepsei). Acum se pare că legiuitorul începe să facă pași înapoi. După cum cred că am reușit să explic în cele de mai sus, înlăturarea posibilității împacării în cazul celor șapte variante de furt calificat nu are niciun temei criminologic. Dimpotrivă, o astfel de măsură „merge” împotriva unui curent de politică penală inteligentă la nivel internațional. Cred că este o măsură greșită ce se înscrie în ciclul mai amplu al politicii penale populiste despre care am tot vorbit. Singura „rațiune” a modificării legislative analizate este aceea că aleșii să creeze alegătorilor falsă impresie că le pasă de buzunarul lor. În realitate, este vorba despre o excludere a victimei din procesul judiciar prin ignorarea voinței acesteia. Când privește fenomenul criminal în sine (furturile calificate în variantele descrise) nimic nu se va schimba, în sensul că, numărul acestor furturi nu se va diminua în urma acestei modificări. Singura consecință posibilă este că unele persoane, altfel „recuperabile”, să ajungă în penitenciar pentru fapte marunte și, în urma acestei experiențe, să dobândească „vocația” recidivei.

Să revenim în încheiere la speța cu privire la „copilul strazii” care fură o pâine și care, nemaiputând beneficia de împacare, ar putea primi cinci ani de închisoare. Cred că dacă ar afla despre această posibilitate, Jean Valjean „s-ar rasuci în Mizerabilii”.

De același autor, citește și

[□ În cautarea stării de „antifragilitate” pentru persoana juridică și managementul acesteia, în raport cu „stresul penal” \(I\)](#)

[□ În cautarea stării de „antifragilitate” pentru persoana juridică și managementul acesteia, în raport cu „stresul penal” \(continuare\)](#)

[□ În cautarea stării de „antifragilitate” pentru persoana juridică și managementul acesteia, în raport cu „stresul penal” \(III\)](#)

[□ Un exemplu de politică penală care confirmă zicala: „Și drumul spre iad este pavat cu bune intenții”](#)

[▣ 3P, un „virus” reactivat, care amenința sanatatea justiției penale](#)

[▣ **Despre viitorul profesiilor juridice, în contextul principalelor provocari ale urmatoarelor doua decenii**](#)

[▣ **Despre viitorul profesiilor juridice, în contextul principalelor provocari ale urmatoarelor doua decenii \(II\)**](#)

[▣ **Violența în familie, o noua ținta a politicii penale populiste**](#)

1. A se vedea, V. Cioclei, **3P, un virus reactivat, care amenința sanatatea justiției penale** disponibil la <https://www.bizlawyer.ro/stiri/interviuri-opinii/3p-un-virus-reactivat-care-ameninta-sanatatea-justitiei-penale>

2. A se vedea, V. Cioclei, **Violența în familie, o noua ținta a politicii penale populiste**, disponibil la: <https://www.bizlawyer.ro/stiri/interviuri-opinii/violenta-in-familie-o-noua-tinta-a-politicii-penale-populiste>

3. La articolul 154, alineatul (4) se modifica și va avea urmatorul cuprins:(4) Cu excepția infracțiunilor prevazute la art. 218 și 220, în cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale, al celor de trafic și exploatare a persoanelor vulnerabile, precum și al infracțiunii de pornografie infantila, savârșite fața de un minor(s.n), termenul de prescripție începe sa curga de la data la care acesta a devenit major. Daca minorul a decedat înainte de împlinirea majoratului, termenul de prescripție începe sa curga de la data decesului.

4. „La articolul 154, alineatul (4) se modifica și va avea urmatorul cuprins:(4) Cu excepția infracțiunilor prevazute la art. 218 și 220, în cazul infracțiunilor contra libertății și integrității sexuale, savârșite fața de un minor, termenul de prescripție începe sa curga de la data la care acesta a devenit major. Daca minorul a decedat înainte de împlinirea majoratului, termenul de prescripție începe sa curga de la data decesului”. (art. I pct. 2 din Legea nr. 217/2020, M.Of. nr. 1012 din 30 octombrie 2020.

5. V. Dongoroz și colab. în Explicații teoretice ale Codului penal român, Vol. II, ed. a II- a, Ed. Academiei române, Ed. ALL BECK, 2003, p. 372.

6. În acest sens și pentru amanunte, a se vedea R. Gassin, *Criminologie*, 2e ed. Dalloz, 1990, p. 220-222.

7. M. Cusson, *La Criminologie*, Ed. Hachette, 1998, p. 61.

8. J. Gariepy, S. Rizkalla, *Criminologie Générale*, 2e ed. Modulo, 2002, p. 35.

9. Pentru a vedea articolul în integralitatea lui, în original, a se vedea:
https://www.legifrance.gouv.fr/loda/article_lc/LEGIARTI000029370754/2020-10-03

10. Pentru o informare minima asupra subiectului, a se vedea <https://www.justicorestaurative.org/la-justice-restaurative-en-france/>